

Gabriel ANDREESCU

Conceptualizarea colaboraționismului cu regimul comunist în dimensiunea lui represivă¹

I. Deconspirarea agenților Securității. Inversarea sarcinii probei

Accesul la arhiva Securității, atât cât a ajuns aceasta în Arhiva CNSAS, a permis o vastă cercetare a trecutului recent². Deși asupra cantității și calității acestei cercetări rămân întrebări deschise, în ce privește utilitatea ei există aproape un consens între profesioniști — pozitiv. Nu același lucru se poate afirma cu referire la cealaltă dimensiune a accesului la arhive: deconspirarea. La circa 13 ani de la intrarea în vigoare a legii de acces la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică, rezultatele arată mai curând negativ. Deconspirarea ofițerilor de securitate este un proces marginal, fără impact asupra vieții publice. Importanții oameni de decizie din fruntea partidului și statului comunist de altădată — cazul tipic fiind președintele și apoi senatorul Ion Iliescu —, asimilabili colaboratorilor, nu doar că nu au fost deranjați în cariera lor politică de rolul avut de ei în trecut, dar au fost „uitați” și de Colegiul CNSAS. În schimb, atenția opiniei publice s-a îndreptat spre o categorie secundă a activității de represiune, informatorii și agenții de influență ai Securității. Cât de inadecvată a fost raportarea societății la trecut s-a văzut din scoaterea din viața politică a Monei Muscă, vicepreședintă a PNL, și marginalizarea intelectualului Sorin Antohi. Emblematic, cele două exemple nu rămân și singulare. Manipularea Arhivei Securității a infectat viața culturală, cu consecințe asupra unor vieți individuale. Cu siguranță, o investigație mai amplă ar avea ceva de găsit cu privire la impactul asupra comunității producătorilor de idei și simboluri în totalitatea acesteia³.

Deconspirarea ofițerilor de securitate și a oamenilor care au condus partidul și statul comunist s-a lovit de obstacole procedurale și decizionale. Legea nr. 187/1999 a selectat din ansamblul instituțiilor responsabile pentru acțiunile represive ale totalitarismului comunist Securitatea. În afara accesului la dosar, legea asigură deconspirarea relației „cu Securitatea”, și anume: „Securitatea ca poliție politică”. Cazul celorlalți responsabili era tratat derivat și personalizat: puternicii regimului comunist din PCR, Procuratură etc. au fost calificați cu sintagma derutantă: „colaboratori ai Securității ca poliție politică”.

Această interpretare a Legii nr. 187/1999 este desigur contrară realităților cel puțin din ultima perioadă a regimului comunist. Arhiva Comitetului Central confirmă că de la mijlocul anilor '60, conducerea PCR controla Securitatea, nu doar simbolic, ci și practic⁴. Nu era

---

¹ Studiu elaborat în cadrul proiectului *Colaboraționismul cu „regimul comunist din România în dimensiunea lui represivă”, ca și componentă a eticii și politicii memoriei*, susținut financiar de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc.

² A se vedea volumele și studiile apărute sub egida CNSAS, volumele și studiile publicate sub egida unor institute care au folosit Arhiva CNSAS, lunga serie de lucrări ale unor cercetători independenți.

³ A se vedea, în acest sens, *G. Andreescu*, *Cărturari, opozanți și documente. Manipularea Arhivei Securității*, Ed. Polirom, Iași, 2013.

⁴ A se vedea *M. Berindei, D. Dobrîncu, A. Goșu* (coord.), *Istoria comunismului din România. Volumul I: Perioada Gheorghe-Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, Ed. Humanitas, București, 2009; *M. Berindei*,

„colaboratoare”, ci diriguitoare. Putem interpreta opțiunea legiuitorului ca o soluție menită să simplifice procedurile, fără să piardă fondul. Considerăm această opțiune greșită. În cazul regimului nazist, condamnarea SS-ului a fost făcută alături de cea a liderilor politici ai regimului și a altor organizații de factură criminală – șase de această natură. Situația precum Gestapo-ul. Situația din alte țări foste comuniste pare similară, dar realitatea este mai nuanțată. Germania a creat un Institut Gauck care seamănă cu CNSAS, organisme similare apar și în altă parte. Dar în Germania și Cehoslovacia, deschiderea arhivelor a fost corelată cu măsuri de natura lustrației⁵. Ultimele sunt cele care au clarificat problema responsabilității politice, pe când, în România, Legea nr. 187/1999 și derivatele sale, împreună cu deciziile CNSAS, operează simultan în domeniul deconspirării și, în lipsă, funcționează ca o lustrație simbolică.

O.U.G. nr. 16/2006 nu a mai scos în față numele Securității, ci a propus un titlu generalizator: „Lege privind accesul la propriul dosar și deconspirarea poliției politice comuniste”. Doar că titlul nu a fost susținut de conținut decât la un punct: noul act normativ a făcut referire și la lucrătorii Miliției care au încălcat drepturile omului. În acel moment, erau bine documentate competențele de poliție politică ale Miliției.

Acesta a fost maximul atins de legea română în detalierea responsabililor represiunii. Soluția logic consistentă era ca legea deconspirării să indice lunga tipologie de agenți ai instituțiilor ori componentelor instituționale care acționau ca poliție politică comunistă. Sunt mai multe, începând cu conducerea PCR, a Ministerului de Interne, a Procuraturii, Secțiunile CC ale PCR cu sarcini în domeniul politicii culturale, secțiuni ale forțelor de frontieră ș.a. În loc să completeze, evoluțiile ulterioare au redus standardele anului 2006.

Identificarea organismelor poliției politice asigură nominalizarea cadrelor responsabile. Am insistat cu alte ocazii că problematica deconspirării acestora se poate rezolva decisiv prin inversarea sarcinii probei în ce privește categoriile amintite⁶. Legitimitatea și necesitatea unei astfel de proceduri rezultă din trei condiții specifice: Securitatea, aparatul de propagandă și partid etc., erau prin excelență instrumente ale unui regim represiv; informația relevantă este deținută de purtătorii de arhive, sau de persoanele în cauză; petenții care reclamă deconspirarea și Colegiul CNSAS nu au acces la probe decât prin excepție.

Nu există niciun dubiu asupra faptului că jurisprudența națională și internațională – incluzând jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, sursă de autoritate pentru interpretarea drepturilor constituționale⁷ – au legitimat principiul inversării sarcinii probei. Constituie o intervenție cu semnificație politică directă faptul că, la 6 iulie 2010, Curtea Constituțională a stabilit drept regulă cerința: „...într-o acțiune în constatare a calității de colaborator, promovată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, pârâtul nu trebuie să își demonstreze propria nevinovăție, revenind instanței de judecată obligația de a

---

D. Dobrîncu, A. Goșu (eds.), *Istoria comunismului din România. Volumul II: Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971)*, Ed. Polirom, Iași, 2012.

⁵ Legi ale lustrației au fost adoptate și în Albania, Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Macedonia, Polonia, Slovacia, Ungaria.

⁶ *G. Andreescu*, Deconspirarea poliției politice comuniste. Evoluții, în *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 3, 2006, p. 34-55; *G. Andreescu*, Necesitatea judecătorilor specializați în cazurile de colaborare cu Securitatea ca poliție politică, în *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 1/2009, p. 13-27; *G. Andreescu*, „Aportul” Curții Constituționale la operația de (conspirării), în *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 4/2012, p. 20-35.

⁷ A se vedea prevederile art. 20 alin. (1) din Constituția României.

administra tot probatoriul pe baza căruia să pronunțe soluția”⁸. Enunțul a intenționat delegitimarea procedurii de inversare a sarcinii probei în materia deconspirării. Pentru a depăși blocarea acestei proceduri funcționale, Curtea Constituțională ar trebui să restrângă, prin precizări, aria de valabilitate a enunțului anterior – eventual, reducându-i sfera de aplicabilitate la informatori și agenții de influență.

Inversarea sarcinii probei ar ușura calea de rezolvare a unora dintre cele mai problematice situații de raportare la trecut: păstrarea unor agenți ai fostei securități pe poziții incompatibile cu trecutul lor, precum cea de magistrat; acordarea de pensii excesive foștilor angajați ai Securității sau ai altor instituții din fruntea partidului și statului comunist cu funcții represive. Condamnarea statului comunist în declarația politică a președintelui României din 18 decembrie 2006 a avut cel puțin calitatea să pună situația în termeni adecvați: dacă statul postdecembrist a interpretat regimul dintre 1947-1989 drept unul „ilegal și criminal”, înseamnă că el răsplătește agenții vechiului regim pentru acțiunile lor de natură ilegală și criminală.

Cheia ideii de poliție politică este încălcarea drepturilor și libertăților omului. Succesul împiedicării oamenilor să-și exercite drepturile era o operă de sistem, nu doar prin acțiuni individuale. Securitatea era prin excelență instrumentul încălcării lor – în cazuri limită prin tortură și uciderea opozanților, cel mai des în ultimii ani, prin împiedicarea oamenilor să se bucure de dreptul la libertate, la procese echitabile, la viață privată, la libertatea de gândire, conștiință și religie, exprimare, asociere și întrunire. E adevărat că ea avea, împreună cu alte autorități comuniste, și funcții birocratice, și înalte prerogative, indispensabile oricărei comunități politice. Inclusiv în interiorul Securității existau structuri specializate de luptă antiteroristă, ori de susținere a intereselor generale ale statului – precum cele economice – care ies din sfera poliției politice. Acestea sunt însă excepții, iar de multe ori, agenții au ocupat în cariera lor funcții variate, represive și nerepresive. Separarea slujitorilor „înaltelor prerogative” de slujitorii presiunii are nevoie de o procedură care să ajungă la detaliul personalizat. În acest context, doar inversarea sarcinii probei permite o soluție care să fie în același timp legitimă și practică.

În concluzie, deconspirarea „punerii problemei deconspirării” și metoda de apreciere trebuie abordate separat în cazul agenților de securitate (și a celor echivalenți lor) și respectiv, a informatorilor. Decuplarea categoriilor ni se pare indispensabilă pentru a face ordine în sistemul de tratare a trecutului din perspectiva eticii și politicii memoriei. Inversarea sarcinii probei în cazul agenților constituie o „referință canonică”, operațională, pentru stabilirea responsabilității celor ce au reprezentat fostele instituții de opresiune comuniste.

II. Definirea colaboratorilor Securității. Testul încălcării drepturilor omului

Și noțiunile de agent și de colaborator al Securității se definesc prin intermediul unui test al încălcării drepturilor omului. Am arătat că în cazul agenților, testul face abstracție de faptul că activitatea lor represivă era o consecință aproape automată a includerii în sistem: activitățile curente ale angajaților Securității erau de natura poliției politice. Cu foarte puține excepții, o persoană ajungea ofițer de securitate întrucât și-a ales această carieră.

Cum o dovedesc cercetările din Arhiva CNSAS, inițiativa recrutării viitorilor colaboratori o aveau în primul rând ofițerii de Securitate. Actul recrutării se desfășura în condiții de autoritate percepută de persoana în cauză, deseori, în termeni dramatici; erau curente presiuni majore cum ar fi condiționarea ieșirii din închisoare, variate forme de șantaj, hărțuirea ș.a. Aceste contexte sunt, dintr-o perspectivă de drept, dar nu mai puțin dintr-o perspectivă pur

⁸ Decizia nr. 899 din 6 iulie 2010 (M.Of. nr. 604 din 26 august 2010).

etică – și desigur cu nuanțe –, motive de exonerare a vinovăției. Legiuitorii români au acceptat condiții de exonerare. Legea nr. 187/1999 a avut în vedere autorii „declarațiilor date în timpul anchetei de către persoana reținută sau arestată pentru motive politice privind cauza pentru în care a fost cercetată, judecată și condamnată” [art. 5 alin. (2) d)]. Legea nr. 293/2008 relaxează condiția exonerării, acoperind și categoria persoanelor care au fost „doar” cercetate, eventual judecate, chiar dacă nu condamnate (art. 3 din Legea nr. 293/2008). Se adaugă persoanele care la data colaborării cu Securitatea nu împliniseră 16 ani.

Prin urmare, întrebarea specifică procesului deconspirării nu este dacă a avut loc recrutarea printr-un act formal „precum semnarea unui angajament, ori stabilirea unei convenții, cu caracter informal, ci care au fost consecințele recrutării din perspectiva „esenței colaboraționismului”.

Legea nr. 187/1999 și amendamentele ulterioare au definit colaboraționismul în raport cu încălcarea drepturilor omului. Conform art. 5 alin. (3) și (4) ale Legii nr. 187/1999, au fost declarate colaboratoare ale organelor de securitate ca poliție politică persoanele care au fost retribuite sau recompensate pentru activitățile lor, care deținuseră locuință conspirativă, au fost rezidenți sau au dat Securității informații prin care au adus atingere, nemijlocit sau prin alte organe, drepturilor și libertăților fundamentale ale omului ori au denunțat activitatea sau atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist de natură să aducă atingere acestora.

Actul normativ actual, Legea nr. 293/2008, menține aceeași definiție, cu o schimbare relevantă și mai ales cu importante efecte procedurale. La enunțul anterior a fost adăugată condiția ca informațiile prin care colaboratorii denunțau activitățile sau atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist să vizeze îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului⁹.

Relevanța, importanța, gradul de acoperire și precizia unor astfel de tipologii, de definiții, de calificări sunt de confruntat cu ceea ce dezvăluie dosarele de securitate. O categorie clară este cea a informatorilor care primeau bani pentru informațiile date. Exemplele de notorietate publică sunt Constantin Bălăceanu-Stolnici și Alexandru Paleologu. Importanța deconspirării lor este datorată și faptului că asemenea probe, pe cât de evidente pe atât de compromițătoare, îi fac pe aceștia și astăzi vulnerabili și deci șantajabili. Pare a fi situația yoghinului Mario Sorin Vasilescu, care a fost recompensat de Securitate cu diferite sume de bani în perioada 1975-1979¹⁰. În anul 2005, instructorul yoga avea să lanseze un raport acuzator la adresa Școlii de yoga MISA, într-o anchetă în care era implicat SRI¹¹. Deși nu pot fi găsite probe ale unei legături cauzale dintre sumele-recompensă înregistrate în dosarul de rețea a lui Mario Vasilescu și interesul SRI de a obține astăzi argumente acuzatoare la adresa Școlii de yoga MISA, o astfel de conexiune pare probabilă.

Există situații în care nu sumele de bani, ci claritatea implicării colaboratorilor în acțiuni reprobabile, prin care au fost loviți niște oameni, domină în evidențierea statutului de colaborator. Ce constituie, pentru opinia publică, probe ale unor astfel de comportamente colaboraționiste? Un exemplu impresionant ar fi cel al lui Alex Mihai Stoenescu, pe care N.C. Munteanu l-a plasat printre în topul celor „mai scârboși informatori”, verdict reluat apoi de mulți comentatori. Iată cât de grozav este un astfel de comportament:

În dimineața zilei de 12 aprilie 1984, la ora 9.50, [sursa, adică Alex Mihai Stoenescu] a surprins, în dreptul agenției CEC din Piața Amzei, un individ care fotografia cozile la diferite

⁹ Art. 3 din Legea nr. 293/2008.

¹⁰ G. Andreescu, Reprimarea mișcării yoga în anii '80, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 56.

¹¹ Mario Sorin Vasilescu era autorul raportului, deși acesta fusese elaborat în numele Federației Române de Yoga – Grupul Național Yoga pentru Restaurare Umană – vezi cazul pe larg în G. Andreescu, MISA. Radiografia unei represiuni, Ed. Polirom, Iași, 2013.

magazine. Sursa l-a urmărit pe individ și i-a reținut semnalmentele, după care s-a deplasat rapid în dreptul cofetăriei Casata, unde a făcut cunoscute cele văzute unui sergent major de miliție aflat în misiune. Împreună cu acesta, sursa și alți lucrători de miliție, precum și un ofițer M.I. au pornit în căutarea individului, cercetând magazinele și toate unitățile comerciale din zonă. La ora 10.30, sursa l-a identificat pe individ în apropierea unor cozi și a atras atenția ofițerului M.I. că individul (alertat de agitația subofițerilor de miliție) s-a ascuns între oamenii de la coadă. În momentul în care individul s-a izolat de coadă încercând să-și plaseze aparatul foto într-un autoturism a fost reținut și identificat¹².

Am arătat că legislația deconspirării a schimbat standardul colaboraționismului, de la activități (atitudini) potrivnice regimului totalitar comunist *de natură să aducă atingere* drepturilor și libertăților fundamentale, la activități (atitudini) care *să vizeze* îngrădirea lor. Foarte probabil, doi judecători vor cădea ușor de acord asupra faptului că, vânându-l pe fotograf, Alex Mihai Stoenescu era conștient de natura acțiunilor sale și viza în aceeași măsură oprirea reporterului amator de la exercițiul drepturilor sale.

Lucrurile nu mai sunt atât de clare în interpretarea acțiunii lui „Dan”, alias Andrei Brezianu, care anunțase Securitatea despre descoperirea unui manifest și numele persoanei de la care se puteau obține detalii¹³. Datele erau în mod evident de natură să aducă atingere drepturilor omului. Dar nu mai este la fel de sigur că informatorul viza acțiuni represive. O astfel de situație „de margine” demonstrează că redefinirea „colaboratorului” prin Legea nr. 293/2008 constituie o restrângere a sferei de cuprindere a categoriei.

O altă problemă, ridicată de această dată și de legea din 1999, și de cea din 2008, privește informările despre persoane întâlnite în afara țării, străini sau exilați români. Dacă aceștia ajungeau la un moment dat sub jurisdicția puterii de la București, și denunțatorii bănuiau cursul evenimentelor, caracterul de poliție politică este evident. Ar fi cazul notei date de Andrei Brezianu despre cetățeanul american Steve Sampson, întâlnit în Danemarca, care urma să revină în țară pentru definitivarea tezei sale de doctorat¹⁴. Sau al notei lui Alexandru Paleologu, care informa Securitatea cu privire la criticile croitorului Oprescu, din München, la adresa regimului de la București, care dorea să își aducă băiatul la el în Germania¹⁵.

În sfârșit, în aceeași categorie ar intra călătorii în străinătate cărora Securitatea le ceruse să facă planuri ale locuințelor ori ale arealului în care trăiau adversari declarați ai regimului, iar ei respectaseră promisiunea făcută înainte de plecare. Notorie este aducerea la București a planului casei lui Vlad Georgescu de către Constantin Bălăceanu-Stolnici. Rostul acestui plan nu putea fi decât evident aducătorului.

III. Definirea colaboratorilor Securității prin promovarea imaginii regimului. Testul asistării instituțiilor represive

Testul drepturilor omului își pierde semnificația în cazul în care informările priveau activitățile sau atitudinile potrivnice regimului ale unor exilați care nu aveau cum să ajungă, la o evaluare rezonabilă a contextelor, sub puterea regimului comunist. Iată un prim exemplu:

---

¹² G. Andreescu, Cărturari, opozanți și documente. Manipularea Arhivei Securității, Ed. Polirom, Iași, 2013, p. 276.

¹³ Idem, p. 273-274.

¹⁴ Idem, p. 274.

¹⁵ Idem, p. 141.

În Italia, în anul 1978, în lunile octombrie-noiembrie, am avut o întâlnire cu Emil Ghilezan, la Roma, care a ponegrit statul român și politica actuală a țării noastre, condamnând legăturile lui I.C. [...] Mai ostile mi s-au părut revistele lui Milhovan Dean și Ion Rațiu; Drăgan cu România, ca fiind antinaționale [...] La Fundația Drăgan, sosesc periodic reviste și publicații românești din străinătate, în care sunt criticate situații din țară [...] Mai ostile mi s-au părut revistele lui Milhovan Dean și Ion Rațiu¹⁶.

Pasajul de mai sus se găsește în dosarul de rețea a lui Vasile Vetișanu, parlamentar PNTCD după anul 1989. Cele expuse de către Vetișanu erau binecunoscute de Securitate, căci deveniseră demult publice. În documentele ce-l privesc pe politician nu apar denunțuri care să periclitaze situația cuiva. Contextul mai sugerează că Vetișanu a fost forțat să devină informator împotriva voinței lui, iar notele sale au evitat să facă rău vreunei persoane.

Și iată nota unui ofițer despre declarațiile lui Constantin Noica:

La întrebarea dacă a întâlnit și alți emigrați români care nu privesc cu ochi buni actuala politică a țării noastre, Noica C. a afirmat că „regimul le dă prea multă importanță, în fond aceștia trebuind să fie compătimiți. Este adevărat că probabil lumea îi ascultă, așa că n-au ce face, știut fiind că oamenilor în general le place critica, bârfa, să vadă că unul mușcă. Spre exemplu, un anume Podea, unul din ultimii elevi ai lui N. Iorga, dacă rămânea în țară putea realiza ceva deosebit în domeniul istoriei, or, el și-a irosit 20 de ani de viață la secția română a BBC, pe vremea când acesta critica regimul din România, ca până la urmă să se convingă că a luptat pentru o himeră, și-a ratat viața pentru o himeră. [...] În aceeași situație sunt și ceilalți, V. Ierunca, Mămăligă, Cușa, care sunt victimele propriei lor încăpățănări. Noica C., personal, i-a reproșat lui Mămăligă că preferă să irosească bani pe diverse publicații în loc să traducă și să publice cărți bune care au apărut în ultimii ani în țară, dacă dorește cu adevărat să valorifice cultura românească. Or, ei preferă să publice în ghetoul românesc de la Paris¹⁷.

Regăsim și aici referiri la criticarea regimului din România, ori la exilații adversari ai comunismului. Având în vedere tocmai raporturile lor cu regimul, informările lui Constantin Noica nu-i puteau pune pe cei despre care vorbea filozoful într-o situație mai vulnerabilă față de puterea de la București decât o făceau aceștia înșiși, prin acțiunile și declarațiile lor. Cum „denunțurile” reproduse, referitoare la activitățile (atitudinile) potrivnice regimului comunist, nu erau nici de natură să aducă atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale „denunțaților”, nici nu vizau îngrădirea lor, vechea și actuala legislație nu îi include, la nivel de principiu, pe autorii informărilor, printre colaboraționiști¹⁸.

Constantin Noica și o serie întreagă de oameni ale căror voci aveau relevanță nu făceau numai declarații precum celei selectate mai sus. Iată o alta:

Le-am spus apoi că în țară, în cultura științifică lucrurile merg foarte bine, că oamenii au posibilitatea de a se deplasa în străinătate, că în cultura umanistă lucrurile merg mai prost, că acolo se întârzie puțin fiindcă au lipsit profesorii la un moment dat, că ei îi trebuiește o perioadă mai lungă 15-20 de ani etc. Le-am spus că am impresia că România cunoaște la ora actuală o afirmare pe plan politic. Acum avem o politică externă care ne pune pe prim plan și ne dă o mândrie pe care nu am avut-o niciodată¹⁹.

¹⁶ Idem, p. 160-161.

¹⁷ Idem, p. 86-87.

¹⁸ Ceea ce nu a împiedicat Colegiul CNSAS să dea verdictul de colaborator al Securității ca poliție politică în cazul lui Vasile Vetișanu.

¹⁹ G. Andreescu, Cărturari, opozanți și documente. Manipularea Arhivei Securității, Ed. Polirom, Iași, 2013, p. 83.

Rândurile anterioare reprezintă susținerile filozofului în fața unor membri ai exilului românesc din Occident. C. Noica a făcut și alte demersuri dorite de Securitate: a scris în ziarul de propagandă *Glasul Patriei* , a încercat să-l convingă pe Mircea Eliade să vină în țară și să cauzioneze autoritățile de la București. Mai general, C. Noica se oferă să ajute în recuperarea unor intelectuali din străinătate. Se adresează ziariștilor din Occident laudând regimul și pe președintele țării. Ofițerii de securitate responsabili stabilesc că Noica merită să intre în preocupările lor operative și să fie antrenat la activități de influență²⁰. Gânditorul era unul din numeroșii „agenți de influență” folosiți de către autoritățile comuniste pentru a răsturna judecata critică pe care o binemeritau în străinătate.

Paradoxul este că actuala legislație a deconspirării poliției politice comuniste nu face loc categoriei agenților de influență propriu-zisi, adică a persoanelor care aveau roluri de recuperare a persoanelor și instituțiilor contrare regimului și de promovare a unei imagini pozitive a acestuia. Rolul lor în sistem era prețuit de Securitate, având o poziție simbolică superioară informatorilor. Totuși, cum operația de convingere a opiniei publice nu constituie în sine o acțiune de natură să aducă atingere drepturilor și nici nu vizează acest lucru, actele normative adoptate începând cu 1999, bazate pe testul drepturilor omului, nu îi plasează printre colaboratorii Securității ca poliție politică.

În fața acestei distincții, există două interpretări (discursuri) posibile. Unul susține că rolul acestor agenți era unul important, echivalent cu al informatorilor. Nu e clar de ce parlamentarii au uitat sau au evitat să ia în considerare agenții de influență în legislația deconspirării. Dar această omisiune ar fi nefirească etic și ca politică a memoriei. Răul făcut de ei putea fi considerabil, chiar dacă nu în forma unor daune aduse persoanelor. Se poate remarca de altfel că agenții de influență nu sunt percepuți de cercetătorii în materia deconspirării ca mai puțin „colaboraționiști” decât semenii lor care denunțau activități ostile regimului. Documentele pun în relief cât de mult simțeau autoritățile comuniste nevoia de a se legitima simbolic. Gradul de întărire a controlului, ori de înăsprire a sa, depindea și de succesul victoriilor de imagine. Aventurile culturale, economice și sociale ale lui Nicolae Ceaușescu de după 1970 au reflectat notorietatea căpătată de liderul comunist în plan internațional. Arbitrariul și încăpățânarea sa au fost stimulate de slăbiciunea rezistenței interne. Și într-un caz, și în celălalt, opera agenților de influență a contribuit în felul ei la întărirea sau perpetuarea comportamentelor dictatoriale. Într-un sens mai general, ei au ajutat la menținerea stabilității și la succesul de promovare a unui regim ilegal și criminal. Dintr-o astfel de perspectivă există motive suficiente pentru a cere deconspirarea agenților de influență. Dar deconspirarea trebuie făcută sub titulatura unei categorii distincte prevăzută de lege, a „agenților de influență care au colaborat cu Securitatea” – nu „cu Securitatea ca poliție politică”. Identificarea lor trece printr-un „test al asistării organelor de Securitate”.

Asumând perspectiva, apare din nou dificultatea pe care am expus-o punând față în față statutul informatorilor și statutul pilonilor regimului comunist. Cu ce ar fi agenții de influență mai responsabili, mai „vinoși” decât angajații instituțiilor care practicau exact același tip de persuadare a lumii asupra legitimității regimului comunist? Decât redactorii revistelor destinate străinătății și ai emisiunilor pentru străinătate? Decât diplomații și activiștii instituțiilor de propagandă? Noi considerăm că agenții de influență nu pot fi mai responsabili decât angajații cu normă ai promovării imaginii regimului.

O a doua interpretare posibilă (un al doilea discurs legitim) ar afirma nevoia separării nete dintre dimensiunea propriu-zis represivă și cea propagandistă a instituțiilor comuniste. Ar fi o

²⁰ Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, ff. 255-256.

distincție de ordin etic între colaborarea cu regimul în susținerea ideilor acestuia și participarea la acțiunile care afectau *direct și imediat* viețile oamenilor. Însă aflarea numelor persoanelor care au susținut planurile ideologice ale Securității ar fi oricum necesară din perspectiva interesului public. Reprezintă o informație prețioasă pentru climatul din cultura română faptul că C. Noica a fost un agent de influență activ și prețios și că, în același timp, niciuna din informațiile sale nu a avut caracter polițienesc. Este relevant pentru viața publică faptul că mezialianțele politice ale unor oameni după anul 1990 reflectă asocierea acestora, înainte de revoluție, cu activități de influențare cerute de Securitate. Nu mai dăm exemple.

În concluzie, din perspectiva eticii și politicii memoriei, este necesar să facem mai clară distincția dintre două dimensiuni ale raportării la trecut: una este „cunoașterea”, care la anumite categorii presupune o operație elaborată de deconspirare, cealaltă, „evaluarea responsabilităților” pentru susținerea regimului și a actelor sale criminale. În România nu a fost adoptată o lege a lustrației, ba chiar propunerea cu acest obiectiv a fost declarată în întregime neconstituțională, totuși, legislația românească conține „elemente de lustrație”. Astfel, membrii Colegiului CNSAS și angajații serviciilor de informații sunt incompatibili cu foste activități de poliție politică. Chiar obligativitatea declarării unor astfel de activități în anumite profesii, sub pericolul răspunderii pentru declarații false, limitele puse carierei – cazul magistraților – au o dimensiune de lustrație, una soft. Iată de ce, chiar în contextul actual, diferențierea dintre „colaboratorii cu Securitatea ca poliție politică” și „agenții de influență care au colaborat cu Securitatea” ar putea avea o importanță practică. Eventual, dintr-o perspectivă pe două viteze a responsabilităților, primei categorii i s-ar aplica elementele de lustrație, celeilalte nu.

IV. Dificultăți în definirea colaborării. Cazul Nicolae Breban

Deși a rămas la termeni principali, analiza anterioară a lărgit deja numărul categoriilor care privesc colaboraționismul cu autoritățile comuniste. Când ne aplecăm asupra situațiilor concrete din Arhiva Securității, descoperim o complexitate mai mare decât îndeobște imaginăm. Se produce o lărgire a problematicii spre o „zonă gri” în care judecata are nevoie de o încadrare definițională mai fină. Multe dintre situații se pot regăsi în categoriile cunoscute, alte cazuri, au un caracter de excepționalitate. Acum realizăm dezavantajul ca inițierea legislației privind colaboraționismul și deconspirarea să aibă loc în lipsa experienței pe care o oferă lucrul cu Arhiva Securității.

Beneficiind de cunoașterea căpătată de cercetători între timp, ne vom opri la confruntarea juridică ce a urmat deciziei de constatare a Colegiului CNSAS privind colaborarea scriitorului Nicolae Breban cu Securitatea (luna aprilie 2011). Curtea de Apel București a confirmat opinia CNSAS, iar scriitorul a declarat recurs. La momentul apariției acestui număr, procesul nu este încă finalizat. Cazul Breban a creat o amplă confruntare în lumea intelectuală: de o parte contestării aprigi ai deciziei CNSAS, de cealaltă, entuziaștii condamnării scriitorului. Pare că între timp, „procesul lui Breban” a devenit în aceeași măsură un proces al „acuzărilor de colaboraționism”.

Arhiva CNSAS conține mai multe dosare pe numele lui Nicolae Breban.²¹ Iată, pe scurt, cum apare „istoria” scriitorului, din materialele Securității.

Nicolae Breban a avut o recunoaștere rapidă în lumea literară. Activismului artistic i s-a adăugat unul social. Acceptă să scrie articole de complezență în Scânteia, iar în anul 1969

²¹ Un număr de 13 volume din dosarul de urmărire informativă nr. 6625, perioada 1971-1987, un volum în dosarul de urmărire informativă nr. 187868, perioada 1988-1989 și Dosarul SIE 8680, cu documente acoperind intervalul 1971-1979.

ajunge membru supleant al CC al PCR. Pune capăt acestei cariere de privilegiat al regimului în anul 1971. Aflat în Germania, Breban află de lansarea „tezelor din iulie” prin care Nicolae Ceaușescu a pus capăt relativei liberalizări culturale inițiate după ce fusese ales liderul suprem al PCR. Protestează dându-și demisia din funcția de redactor șef al „României literare” și acuză noua politică culturală a regimului în presa occidentală. Face demersuri pentru căpătarea cetățeniei germane, dar se întoarce în țară.

Pentru a evita transformarea lui Nicolae Breban într-un „caz internațional”, Securitatea evită represaliile standard în asemenea situații. Acceptă chiar ca scriitorul să călătorească periodic în Occident. În paralel, și-a mobilizat instrumentele pentru a induce ideea, în țară și în străinătate, că este agentul său. Dosarele demonstrează că planurile Securității reușesc. Suspiciunea ce-l privește pe Breban îi va scădea șansa de a publica și de a obține notorietate în Europa.

Nicolae Breban a evitat să critice politica socială a regimului politic de la București. În schimb, din momentul revoltei din 1971, până în 1989, a criticat politica culturală a partidului și statului. A refuzat mutilarea cărților sale, luptând ani la rând pentru apariția lor în forma depusă la edituri, a încercat și reușit trimiterea unora, ilegală, la edituri din afară. În urma acțiunilor sale a fost contactat de ofițerii de securitate și chiar, la un moment dat, se pregătise deschiderea unui dosar penal. În 1977, a intervenit în favoarea scriitorilor Paul Goma, Ion Negoieșcu și Ion Vianu, în chestiuni critice pentru aceștia. De atunci sunt arhivate convorbiri ale lui cu liderul comunist Cornel Burtică și cu generalul de securitate Nicolae Pleșiță. Printre altele, în timpul discuțiilor, ofițerii i-au cerut să-i denigreze pe Paul Goma și Dorin Tudoran și pe alți adversari ai regimului. N. Breban a făcut-o în câteva cazuri, prezentându-i pe aceștia ca scriitori minori și cu probleme de personalitate, iar pe Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, drept autorii falsificării valorilor literare din rațiuni politice. Dosarele sugerează că în aceste acțiuni, Breban a introdus propria lui frustrare, invidios, se pare, pe prestigiul internațional al celor doi disidenți.

La sfârșitul anilor '80, Nicolae Breban și Securitatea au ajuns la un fel de conivență. Primul a evitat declarații cu privire la starea de lucruri dramatică din România și colaborarea cu adversarii declarați ai exilului, concentrându-se pe promovarea operei proprii și menținând critica adresată politicii culturale a regimului. Securitatea a renunțat să pună piedici apariției cărților sale, mulțumită de a-l fi oprit pe scriitor de la o evoluție spre disidență.

Datele sintetizate de arhivă, povestite mai sus, ale acestui scriitor cu o carieră atât de neconvențională dacă o comparăm cu viața colegilor săi din acei ani – scriitorii-ostateci ai statului comunist – și personalitatea de asemenea specială a lui Breban – antipatizat de mulți colegi, considerat megaloman, incorect în relațiile cu ceilalți colegi –, în sfârșit, ampla operă de intoxicare a lumii culturale în ce-l privește, operată de Securitate, face evaluarea relației lui Breban cu regimul dificilă. În cazul său, dosarele de Securitate sunt de o mare utilitate. Este o șansă pentru cercetătorul acestui caz ca materialele de arhivă să nu motiveze suspiciunea de a fi fost falsificate și să acopere toată perioada 1971-1989, într-un mod relativ uniform și reținând esența. În arhivă, există patru documente care confirmă că Nicolae Breban a promovat în țară și în exil idei denigratoare privindu-i pe disidenții Paul Goma și Dorin Tudoran, conștient că în acest fel face jocul Securității. Iată pasajele relevante:

Nota Direcției I din 31 martie 1978: „La 29 martie 1978, ziaristul American Kirk Donald a luat legătura cu Nicolae Breban, fiind trimis de Matei Călinescu. Întâlnirea a durat cca 45 minute. S-a discutat: „Nicolae Breban a făcut precizarea că Paul Goma este un scriitor mărunț, de atitudine oarecum liberală, care nu l-a înțeles pe el (Breban), nici pe tovarășul Burtică. Goma a avut o poziție „interesantă” față de perioada Gheorghiu-Dej, ex. Secretar al CC al PCR, când acum 17-18 ani a fost deținut”²².

²² Arhiva CNSAS, Dosar I 6625, vol. 5, f. 66.

Nota Direcției I din 1982: „5. Reține atenția și faptul confirmat, că atât în țară cât și în străinătate obiectivul a încercat să-l compromită pe Dorin Tudoran, element ostil, activ, prezentându-l ca bolnav psihic sau informator al securității”²³.

Raportul din 5 septembrie 1983: „e) Contactele cu Nicolae Breban vor avea un caracter mai sistematic, pentru exploatarea informativă intensivă și realizarea unor sarcini de dezinformare. În termen de 10 zile vom stabili împreună cu Serviciul “D” versiunile ce îi pot fi sugerate pentru accentuarea disensiunilor între Paul Goma, Virgil Tănase și soții Ierunca și compromiterea lui Tudorache față de aceștia”²⁴.

Nota din martie 1985, adresată conducerii Ministerului de Interne: „[...] s-au obținut date din care rezultă că Nicolae Breban, aflat temporar în străinătate, a ținut o conferință la Seminarul de romanistică al Universității din Heiderberg (sic!) R.F. Germania, prilej cu care l-a caracterizat pe Dorin Tudoran un poet minor și *execrabil*, afirmând că acesta depune eforturi să iasă din anonim pe căi extraliterare. [...]”²⁵

Sunt patru note pe parcursul a șapte ani: prima reproduce cel mai probabil conținutul unei convorbiri înregistrate de Securitate prin tehnică operativă; a doua se referă la declarații ale lui Breban (ca obiectiv, deci în postura de urmărit de Securitate) ostile lui Tudoran; a treia privește planul ofițerilor de a-l influența pe Breban în crearea unor disensiuni în exilul românesc; a patra confirmă antipatia manifestă public față de Tudoran în R.F. Germania.

Era limpede atunci, este limpede și astăzi, că invectivele la adresa unor opozanți ai regimului precum Tudoran și Goma reprezentau un comportament lipsit de etică. Indiferent care era opinia lui Breban asupra operei literare a celor doi – după toate datele, sincer negativă –, declarații publice care să le scadă prestigiul, atât de important în confruntarea cu regimul, ar fi trebuit evitate. „Trebuiau” în sens moral, al standardelor de comportament ale unui om onest. Dar cât de relevante să fie aceste atitudini egocentrice ale lui Breban, din acei ani, pentru a vorbi despre „colaboraționismul” lui?

Pentru a deduce din cazul Breban o concluzie depersonalizată, posibil de a fi transcrisă într-o normă interpretată de judecători, avem nevoie de un mod specific de a privi la întreaga categorie de situații similare. Remarcăm că denunțarea cuiva drept „colaborator al Securității” înseamnă a-i încălca acestuia dreptul de a fi tratat ca persoană fără pată. Înseamnă a-i restrânge exercițiul dreptului la onoare, componentă a dreptului fundamental la viață privată. O astfel de restrângere, care poate fi stabilită printr-o lege cu scop legitim, mai trebuie să fie necesară („într-o societate democratică”), mai detaliat, să răspundă unor cerințe de proporționalitate și rezonabilitate. Eticheta „colaboraționismului” se poate aplica atunci când relația cuiva cu Securitatea a avut o astfel de natură încât calificatul nu este disproporționat și lipsit de rezonabilitate.

Cu un astfel de raționament ne-am așezat ferm pe domeniul dreptului. Iată trei criterii a căror evaluare va permite unei instanțe să stabilească, raportându-se la principiul rezonabilității, dacă o persoană a fost sau nu colaborator al Securității: (a) a acționat aceasta pe baza unor cerințe ale Securității?; (b) a acționat pentru interese ale regimului contrare celor ale unor persoane individuale ori ale societății?; (c) a avut contacte și a răspuns cerințelor Securității cu un anumit grad de sistematicitate, coerență etc.²⁶

Judecând o cauză, instanței i se cere să facă o evaluare rezonabilă din perspectiva celor trei criterii. Putem vorbi în situația dată de acțiuni care au răspuns într-adevăr cerințelor Securității?

²³ Idem, f. 269.

²⁴ Idem, f. 298.

²⁵ Idem, f. 333.

²⁶ Conținutul urmează să fie interpretat în funcție de cele două teste, ale drepturilor omului și ale asistării organelor de Securitate - paradigma hard sau soft cu care se operează.

Au fost acțiunile persoanei o urmare a solicitării agenților de securitate, îndreptate împotriva semenilor? Putem vorbi în situațiile enunțate anterior de un comportament sistematic, coerent, pus în slujba Securității? În condițiile unor astfel de definiții-proceduri, rolul instanțelor va fi mai mare decât este de presupus a fi astăzi, când evaluarea are în vedere actualii termenii ai legii. Plusul de responsabilitate are drept corolar necesitatea unui plus de competență, căci doar o bună cunoaștere a modului de operare a organelor de represiune comuniste, a contextului de existență a acelor ani poate oferi „perspectiva rezonabilă” care se cere judecătorilor. Este un motiv în plus de a accentua, într-un asemenea context, nevoia unor judecători specializați în procesele de deconspirare²⁷.

Aplicând criteriul rezonabilității celor patru note „incriminante” din Arhiva CNSAS privitoare la atitudini ale scriitorului Nicolae Breban între 1978 și 1985, considerăm că o acuzație de colaboraționism cu Securitatea este disproporționată și nerezonabilă. Nici atitudinea scriitorului față de cerințele instituției de represiune, nici situarea față de interesele regimului și cu atât mai puțin condițiile de sistematicitate și coerență în relația cu Securitatea nu au cum să dea consistență unui asemenea verdict.

V. Relevanța punerii în oglindă a deciziei Curții de Apel București și a recursului

Aplecarea asupra fostelor raporturi ale lui Nicolae Breban cu Securitatea a fost motivată de excepționalitatea cazului, de complexitatea lui, situațională și umană (doar sugerată de sinteza de mai sus), care constituie adevărate provocări pentru gândirea fenomenului colaboraționist. În continuare, vom pune față în față două documente cu valoare juridică din cazul Breban: primul, sentința Curții de Apel București din 2 iulie 2012, celălalt, recursul scriitorului la această decizie. Ele ne ajută să adâncim problematica documentării și probării fenomenului colaboraționist, aflată într-o corelație intimă cu noțiunea aleasă pentru statutul de „colaborator”²⁸. Cele două texte sunt publicate în secțiunea a III-a a acestui număr al Noii Reviste de Drepturile Omului.

Colegiul CNSAS a trimis Curții de Apel București constatarea sa privind colaborarea scriitorului Nicolae Breban cu Securitatea la 6 aprilie 2011. Membrii Colegiului au interpretat drept acte de colaboraționism convorbirile sale telefonice cu generalul de Securitate Nicolae Pleșiță și mai multe note, consemnate de ofițerii de caz, dintre care unele reproduceau sau mimau că reproduc declarații ostile ale lui Breban la adresa unor personalități adversare ale regimului politic din România. Curtea de Apel București a confirmat constatarea Colegiului CNSAS la 2 iulie 2012. Și poziția CNSAS, și sentința Curții de Apel București au produs o amplă dezbateră publică, cu accente polemice și calificative extreme.

„Avantajul” celor două texte este tendința lor spre poziții extreme: avocatul lui Nicolae Breban a adus maximul de argumente împotriva declarării clientului său drept „colaborator al Securității ca poliție politică”, inclusiv prin diluarea conținutului legii, iar Curtea de Apel București, a vânat orice argument care ar fi putut susține constatarea CNSAS²⁹. Or, noțiunii și

²⁷ Vezi în acest sens argumentele din *G. Andreescu*, Necesitatea judecătorilor specializați în cazurile de colaborare cu Securitatea ca poliție politică, în *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 1/2009, p. 13-27.

²⁸ Noțiunea „colaboraționismului” trebuie să fie operațională, cu alte cuvinte, trebuie să se regăsească în proceduri bine definite de probare a ei.

²⁹ Avocatul este dator să facă toate eforturile legale avantajoase în apărarea clientului. Nu există un corespondent de atitudine în ceea ce privește Curtea de Apel București, care ar trebui să respecte standarde de imparțialitate și profesionalism. În același timp, nu este lipsit de semnificație că avocatul

legislației privind colaboraționismul li se cer standarde contrare: pe de o parte, să asigure deconspirarea adevăraților colaboratori, transformând norma juridică într-un instrument eficace, efectiv în emanciparea societății de un trecut nedemn; pe de altă parte, să evite situațiile nedrepte în care captivii regimului represiv să fie catalogați ca susținători ai sistemului căruia i-au fost de fapt victime.

Sentiința

Mai multe observații judicioase în ce privește sentința a făcut Nicolae Breban, prin avocatul său, în recurs. Instanța a achiesat la constatarea Colegiului CNSAS susținând că pârâțul nu a contestat realitatea discuțiilor purtate. Evident, nu existența discuțiilor era contestată, ci interpretarea acestora. Instanța a coroborat patru înscrisuri ale lucrătorilor de securitate cu o declarație olografă a lui Breban, din anul 1974, și i-a dat sensul de probă a colaborării, dar aceasta este o declarație dată sub anchetă. Judecătorii Curții au interpretat informațiile din documentele referitoare la scriitor, posibil a fi fost furnizate de el, ca „activități” și „atitudini” în sensul legii, deci cu finalitate represivă. Or, la o simplă citire, se poate concluziona că era vorba despre opinii, caracterizări și păreri ale unor persoane, deci nu activități sau atitudini proprii. De altfel, caracterizările se refereau la cetățeni străini, rezidenți în alte țări, protejați de alte state, și erau de cea mai largă notorietate, fie truisme, fie banalități. Instanța de fond a respins cea mai mare parte din cererile de probe propuse de apărare, dar a ignorat numeroasele înscrisuri contrare versiunii acceptate de ea.

Am sintetiza observațiile din recurs prin ideea că instanța nu face diferența dintre „opiniile” din dosare și „denunțuri”, dintre „informație” și „informație relevantă în sensul legii” și nu realizează că motivele dialogului unei persoane cu un ofițer de securitate sau cu un înalt demnitar comunist sunt decisive în a da semnificație discuției. Paradoxal, ea nu a corelat tocmai documentele care motivau o suspiciune de colaborare, cât de vagă: cele reproduse de noi mai sus, care leagă planul Securității de „realizare a unor sarcini de dezinformare” de situațiile în care Nicolae Breban a denigrat adversari ai regimului din țară. Impresia generală lăsată de sentința din 2 iulie 2012 este că instanța nu se descurcă printre documentele care i s-au pus la dispoziție și nu are sensul legii pe care o aplică. Explicația probabilă este pierderea codurilor de acces la semnificația actelor și discursurilor din acele vremuri de care ne despart peste 23 de ani. Situația subliniază încă o dată necesitatea unor judecători specializați în procesele de colaboraționism.

Recursul

Recursul ridică și el teme de meditație. Deși am enumerat multele observații pertinente din recurs, care atingeau substanța dezbaterii despre o prezumție de colaboraționism, nu acestea au fost folosite ca prim argument de avocatul scriitorului Nicolae Breban, ci elementul considerat a-l ajuta cel mai mult pe client: Decizia Curții Constituționale a României nr. 672 din 26 iunie 2012 prin care sintagmele „indiferent sub orice formă” și „relatările verbale consemnate de lucrătorii Securității” din cuprinsul art. 2 lit. b) teza întâi din O.U.G. nr. 24/2008 au fost declarate neconstituționale³⁰. Prin urmare, afirmă recursul, documentele invocate de instanță nu pot fi folosite ca probă.

Desigur, deontologia relației dintre client și avocat dă întâietate strategiei care are cea mai mare forță juridică. Dar invocarea Deciziei CCR din 26 iunie 2012 afectează grav miza

---

scriitorului Nicolae Breban este parlamentarul Sergiu Andon, cel care, ca apărător al lui Dan Voiculescu, a cerut și a obținut desființarea Legii nr. 187/1999.

³⁰ Decizia nr. 672 din 26 iunie 2012 (M.Of. nr. 559 din 8 august 2012).

procesului. Dincolo de faptul că teza CCR are vicii de fond³¹, ea deligitimează în contextul dat bătălia de probe și argumente. Dacă instanța nu poate să folosească materialele de arhivă, căci sunt „relatări verbale consemnate de lucrătorii Securității”, atunci nici Nicolae Breban nu le poate utiliza. Din perspectiva adoptată de apărare, ce este scris în arhive nu contează, nu are credibilitate; deci nu este credibil documentul care ar privi o „vinovăție” a scriitorului, dar nici un altul care descrie un act de curaj sau o probă convingătoare a non-colaboraționismului.

Tocmai în cazul scriitorului Nicolae Breban materialele de arhivă ce-l privesc, elaborate de ofițerii de caz, au un mare grad de adevăr. Ele oferă un portret excepțional al raporturilor dintre o personalitate culturală complexă și organele de represiune. Pentru cine a avut ocazia să parcurgă cu atenție ansamblul dosarelor pe numele lui Nicolae Breban, acestea reprezintă un document de mare valoare privind istoria culturii române și a comunismului din ultimele sale două decenii. Curtea Constituțională și justiția care urmează logica deciziei ei din 26 iunie 2012 fac un deserviciu procesului deconspirării. Prin aceasta, pun o piedică cunoașterii experiențelor umane în condițiile regimului totalitar.

VI. Concluzii

Există motive puternice de a schimba actualul sistem al deconspirării și reconstruirea lui din perspectiva eticii și politicii memoriei. Experiența celor 13 ani de la adoptarea Legii nr. 187/1999 și înființarea CNSAS oferă câteva soluții. Am adus argumente, mai sus, pentru cuprinderea în procesul deconspirării a agenților angajați în ansamblul instituțiilor ori componentelor instituționale care aveau funcții de poliție politică, și nu doar ai Securității, pentru separarea procedurilor de deconspirare în cazul informatorilor și respectiv, a agenților de securitate (în cazul ultimilor ar trebui inversată sarcina probei), pentru introducerea categoriei, absentă astăzi în lege, a „agenților de influență care au colaborat cu Securitatea în dimensiunea ei propagandistică”.

Actualul sistem al deconspirării îndeplinește două funcții: pe de o parte, cunoașterea trecutului, pe de altă parte, în absența ei, deconspirarea ține locul unei legi a lustrației. Schimbări mai ample în sistem presupun separarea celor două problematici. O evoluție cu miză este reliefația a două teste distincte în definirea colaboraționismului: testul încălcării drepturilor omului și un altul, al asistenței date instituțiilor represive sub dimensiunea lor propagandistică.

O altă miză, care trebuie menționată, este introducerea unor criterii de rezonabilitate și proporționalitate în evaluarea acuzelor de colaboraționism. Demersul ar așeza fenomenul deconspirării pe terenul ferm al dreptului. O mulțime de cazuri concrete (aici a fost analizat doar pe cel al scriitorului Nicolae Breban) demonstrează necesitatea unui astfel de pas menit să țină seamă de complexitatea relațiilor oamenilor cu regimul comunist represiv.

---

³¹ Doar enunțurile pot fi neconstituționale, nu sintagmele (a se vedea, în acest sens, analiza din *G. Andreescu*, Aportul Curții Constituționale la operația (de)conspirării, *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 4/2012, p. 20-35). Despre jurisprudența constituțională în materie vezi și *C.L. Popescu*, „La preuve de la collaboration avec la police politique du régime totalitaire communiste en Roumanie », *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 3/2012, p. 3-8).